

Arbeid en sociale mutatie

Redactioneel

De massale werkloosheid is een onoplosbaar probleem binnen de vrije markteconomie. Hierover bestaat een ruime consensus, al wordt die nogal uiteenlopend verwoord.

De heer Pulinckx van het VBO zal zeggen dat volledige tewerkstelling het doel niet is noch kan zijn van de ondernemer; premier Martens zal met een vergrootglas zoeken naar elk spoor van echte of vermeende vertraging van het stijgingsritme van het werklozencijfer en dat voorstellen als een wezenlijk resultaat; rector Steenhaut van de V.U.B. zal voorhouden dat in het kader van het dominerend waardensysteem geen enkele oplossing gevonden kan worden voor het vraagstuk van de werkloosheid.

Zelfs een (onverhoopte) reuzegroei van het BNP biedt geen soelaas. De technologische explosie wijzigt immers ten gronde de verhouding tussen BNP en de tewerkstelling. Bovendien zou overschakelen op een hoog groeiritme de tegenstellingen die de crisis uitdiepen wellicht eerder doen toe- dan afnemen (zeldzaamheid van de grondstoffen, ecologische vernieling, noord-zuid-ongelijkheid, bewapeningsaandeel, enz...)

De academische consensus verkeert vlug in onverzoenlijke tegenstelling zodra men overgaat van de diagnose naar de remedie. Gezien het wankelend waardensysteem zullen de voorgestelde oplossingen een sterke ideologische component bezitten. Zoals te verwachten zal die tegenstelling bijzonder duidelijk zijn tussen de voorgestelde uitwegen van de heersende kapitalistische klasse en van de arbeidersklasse.

Minder evident is de sociale inhoud van de tegenstelling tussen korte- en langetermijnoplossingen, wat in Vlaanderen dikwijls samenvalt met een dovemansgesprek tussen de georganiseerde arbeidersbeweging en de progressieve academische denkers.

* * *

Voor de heersende klasse is werkloosheid als dusdanig geen bezwaar. Integendeel, ze ontspant de arbeidsmarkt en mildert de loondruk. Massale werkloosheid echter, zoals we die thans kennen, met haar sterke structurele component, betekent wél een indirecte bedreiging wegens de

implicaties voor de openbare financiën, wegens de mogelijke sociale onrust.

Het politiek beleid zal dan ook niet gericht worden naar het wegwerken van de werkloosheid, maar wel op de financiële en sociale gevolgen ervan, teneinde de belangen van het kapitaal niet te schaden.

Vandaar de keuze voor een deflatorisch inleveringsbeleid, de afbraak van de sociale zekerheid, de privatisering van de openbare dienstverlening. Daarnaast worden een aantal marginale tewerkstellingssystemen ingevoerd op kosten van de gemeenschap (BTK, DAC, tewerkgestelde werklozen) en wordt geopteerd voor drastische werktijdverkorting (WTV) door deeltijdse arbeid, half-time en duo-banen, wat een herverdeling van de beschikbare arbeid mogelijk moet maken zonder effect op de globale loonsom.

Parallel hiermee wordt de apparatuur voor de sociale repressie versterkt binnen en buiten de bedrijven, terwijl de bewustzijnsindustrie de overheersende leugens moet modeleren tot gezond verstand.

Zó hoopt men de spanningen aan te kunnen die groeien door de toenemende spreiding van de rijkdom, waardoor de armen armer en de rijken rijker worden (wat Aloïs Gerlo wel zal duiden als de natuurwet van de ongelijkheid).

De arbeidersbeweging zoekt de uitweg uiteraard in een andere richting: het terugdringen van de werkloosheid, het behoud van het levenspeil en de verdediging van het stelsel van sociale zekerheid. Ze wil voorrang voor sociaal nuttige productie, wat onvermijdelijk leidt tot wijzigingen in de structuren en het beheer, met beknutting van de macht van de holdings en de multinationals. Ze wenst de bestaande geldmiddelen bij voorkeur aan te wenden voor een geplande ontwikkeling van de openbare dienstverlening en voor een selectief relance- en reconversiebeleid. Ze ontkent geenszins het belang van de technologische revolutie, die ze echter onder controle wil houden zodat ze niet tegen maar voor de maatschappelijke verbetering aangewend kan worden.

Als concrete en onmiddellijke maatregel pleit de Europese arbeidersbeweging — of alvast een groot deel ervan — voor een drastische WTV met behoud van inkomen en met evenredige aanvullende aanwervingen.

De 35-urenweek zonder inleveren werd tijdens de voorbije maanden niet alleen het zwaartepunt van het EVV (Europees Vakverbond)-programma, maar werd het precieze actie-ordewoord van de grootste stakingsbeweging sedert de tweede wereldoorlog in de metaalconstructie en de druknijverheid van de Bondsrepubliek.

In ons land behoort deze eis formeel tot het programma van het gemeenschappelijk vakbondsfront (al was er niets van te merken in het ontwerp voor interprofessioneel akkoord).

Op politiek vlak pleit de SP ook voor een drastische WTV van 20 tot 25%, met in de eerste twee jaren een vermindering van de werktijd van 8 tot 10%.

Dit verschilt niet veel van het KP-voorstel voor een werkweek van 32 uur met als eerste en onmiddellijke etappe de 35-urenweek. Wel wil de SP de kosten gedeeltelijk op de werkers zelf verhalen.

*
*   *
*

In de strijd tegen de werkloosheid speelt vandaag de werktijdverkorting een cruciale rol. Niet omdat de WTV een wondermiddel is tegen de massale werkloosheid (deze is immers onoplosbaar zonder structurele veranderingen). Wel omdat ze de frontlijn vormt in de klassenstrijd, en omdat het verloop ervan medebepalend zal zijn voor veranderende machtsverhoudingen zonder welke de structurele wijzigingen zullen uitblijven of althans niet de gemeenschap ten goede zullen komen.

Het patronaat is gewonnen voor drastische WTV op kosten van de werkers. VBO-baas Leysen heeft met gulle hand het aanbod gedaan om 100.000 halfzijdse betrekkingen te creëren. In het interprofessioneel raamakkoord is hij er zelfs in geslaagd het half-timewerk als aanbeveling te doen opnemen. Daarmee wordt een begin gemaakt met de 20-urige arbeidsweek tegen een half loon. De aanzienlijke produktiviteitswinst door de invoering van de nieuwe technologieën gaat quasi integraal naar het patronaat. De inkomensvermindering betekent een drastische daling van de koopkracht en leidt derhalve tot hogere werkloosheid.

Van de 32- of 35-urenweek zonder inleveren wil het patronaat hoegenaamd niet weten. De gestegen loonkost zou de Belgische looncompetitiviteit aantasten, zegt het VBO, zodat de werkloosheid zou toenemen.

Het patronale argument is zeer zwak, omdat het vereist dat de multinationale kapitalisten hun nationaal petje opzetten. De arbeidersbeweging eist geen WTV als middel om de werkloosheid te exporteren naar onze partners. Ze legt de nadruk op het Europees karakter ervan, zodat de onderlinge verhoudingen niet beïnvloed hoeven te worden, hoewel een strak prijzenbeleid een begeleidende voorwaarde is. Maar ook op EEG-vlak komt elke weerstand tegen WTV van de patronale kringen, terwijl het Europees Vakverbond op zoek is naar inter-Europese actiemiddelen.

Het zou nochtans naïef zijn om te wachten op het moment dat de arbeidersbeweging in staat is om terzelfdertijd in alle EEG-landen over te gaan tot de actie voor de 35 uur. Daarvoor zijn de omstandigheden, de tradities en de organisatievormen van de Europese arbeidersbeweging nog te dispaaraat. Resultaten voor gans de beweging worden behaald als gevolg van de resultaten van de meest combattieve afdelingen ervan. In die zin was de staking voor de 35 uur in de Bondsrepubliek en het bereikte resultaat (als gevolg van de krachtsverhoudingen in de strijd en niet van

compromisvoorstellen voordien) van wezenlijk belang voor de ganse EEG.

*
*
*

De WTV in de industriële sector als bijdrage om de werkloosheid op te lossen stuit ook op een stevig scepticisme bij een aantal progressieve denkers over de toekomstige samenleving.

In het verslag over de — overigens zeer belangwekkende — bijdrage van rector Steenhaut tot de Wilton Park-conferentie (zie De Standaard van 11-12/8/84) lezen we: *'Het belangrijkste probleem dat nu moet opgelost worden is niet dat van de arbeidstijd maar wel de organisatie van de transformaten van de industriële naar de kwartaire sector. Het is de enige sector waar de tewerkstelling nog gevoelig kan verhogen en waaruit vanuit humanistisch standpunt echte waarden worden geproduceerd zoals cultuur en gezondheid.'*

Prof. Steenhaut gaat ervan uit dat de traditionele fabrieksarbeid zal afnemen. Wellicht van de 50% van de actieve bevolking vandaag tot 20% of minder binnen afzienbare tijd, net zoals de tewerkstelling in de landbouw weggedaemd is van de quasi-totaliteit tot minder dan 5% van de bevolking.

Hierbij passen volgende bedenkingen:

Een perspectief 'binnen afzienbare tijd' van nog slechts 20% van de actieve bevolking bezig met fabrieksarbeid, leert ons weinig over die toekomstige maatschappij. Het kan een autoritaire samenleving worden met een actieve elitaire minderheid en een parasitaire meerderheid, geconditioneerd door onderwijs, media en repressie. Of het kan een democratische samenleving worden waarin *iedereen* deelneemt aan meerdere sociale activiteiten zoals industriële arbeid, verzorgings- en culturele arbeid en aan beheerstaken.

Het is niet zo dat we op zekere dag bij 't ontwaken zullen vaststellen dat we in één of ander type van samenleving wonen. Het is de sociale, politieke en ideologische strijd die vandaag gevoerd wordt die daarvoor medebepalend is. Het gaat tussen een oplossing van het neo-liberale of van het socialistische type. En daarbij gaat het o.m. om de keuze vandaag tussen de patronale opvatting van WTV, die de werkloosheid bevordert, of het syndicale type die de tewerkstelling bevordert en spreidt.

Precies doordat het industrie-proletariaat vandaag nog 50% van de actieve bevolking uitmaakt, is zijn rol bij het boetseren van de toekomst bijzonder belangrijk als sociale kracht. En daarom ook is het onontbeerlijk dat alle progressieven nu tot samenwerking kunnen komen rondom die strijdpunten waarvoor de arbeidersklasse zich kan en wil inzetten.

Een tweede bedenking gaat over de toekomstige arbeidsdeling tussen de verschillende sectoren. Zeker zal de gerobotiseerde industrie massaal verbruiksgoederen uitstoten met weinig menselijke arbeid. Dit volstaat ech-

ter niet als basis voor een toekomstbeeld. Men hoeft maar te kijken naar de futuristische bedenksels van onze voorvaders om te beseffen dat de toekomstvoorspellingen altijd gevangen zitten binnen de eigentijdse cultuur, en dat de toekomst nooit gelijk op een lineaire extrapolatie van het heden. Men kan gerust verschillende scenario's bedenken vertrekkend van eenzelfde hypothese i.v.m. de robotisering.

Kan men niet verwachten dat de geüniformiseerde industriële massa-productie de behoefte zal aanwakkeren voor hernieuwde complementaire kwaliteitsproductie, kleinschalig, artisaanaal en doeltreffend? Kan men niet verwachten dat de primaire sector, de landbouw, — die door zijn robotisatie vergiftigde en slechte voedingswaren voortbrengt — aanleiding zal geven tot verhoogde zelfproductie, nu er zoveel tijd beschikbaar wordt? Of waarom zouden mensen met veel beschikbare tijd, vanuit hun zetel via hun huiscomputer onzichtbare waren kopen en niet liever zelf op zoek gaan naar wat zij verkiezen, wat zeker zijn weerslag zou hebben in de tertiaire of handelssector?

Maar uiteraard ligt er veel braakland in de kwartaire sector, schromelijk verwaarloosd door de kapitalistische markteconomie, al doen de neoliberalen hun best om de achterstand goed te maken door elke sociale dienstverlening te privatiseren om er winst uit te slaan. Vele sociaal noodzakelijke activiteiten worden vandaag ondergebracht in marginale statuten. Voor een democratische maatschappij zijn ze echter onontbeerlijk, en er bestaat geen enkele reden ze niet als volwaardige arbeid te beschouwen en te remunereren. Ondertussen tekent zich een nieuwe sector af (de quintaire?) die een belangrijke rol gaat spelen in het begrip arbeid, opgevat als sociaal nuttige activiteit. Ik denk aan de tijd die besteed wordt door tienduizenden mensen, waaronder veel jongeren, aan vredeswerk, aan milieuzorg, aan wijkcomités, wetswinkels, begeleiding, enz... Het sociale nut hiervan is zeker groter dan bijv. het sociale nut van een onzinnige bewapeningswedloop, milieuvernielende plannen en ondoorzichtige wetgevende arbeid. Gans deze politiserende sector kan men terecht beschouwen als volwaardige arbeid, net zoals men tot hier toe het werk van ministers, volksvertegenwoordigers, senatoren en pastoors beschouwd heeft als te remunereren arbeid. Zo gaat men in de richting van zelfbesturende gemeenschappen waar elkeen deeltijds betrokken is bij de beheerstaken. Met andere woorden: naar een authentieke democratie.

Dit sluit dan weer aan bij de opvattingen van rector Steenhaut, die wenst dat het onderwijs zou evolueren van het vooral kennis overbrengen naar de vaardigheid om een probleem op intelligente wijze te formuleren; de vaardigheid om een selectie te maken in de opgeslagen kennis omtrent dit probleem; de vaardigheid de sociale waarden van zijn activiteit te evalueren en ten slotte de vaardigheid om alle mogelijke oplossingen te plaatsen in een globaal menselijk perspectief.

Ondertussen — denkend over de toekomst — mag men geen ogenblik vergeten dat er sterke sociale krachten aan het werk zijn die helemaal geen humanistisch perspectief wensen en die vandaag de weg opgaan naar een autoritaire, zelfvernietigende samenleving. Het is dus noodzakelijk om het lijstje van de gewenste vaardigheden uit te breiden met de vaardigheid vandaag de juiste weg te vinden om de neo-liberale herauten te verslaan, zodat de weg naar een socialistische, humanistische en democratische samenleving niet geblokkeerd wordt.

Meer dan ooit groeit de spanning tussen de resultaten van het vrije marktmodel en de behoeften en mogelijkheden van de mensen op elk gebied. Denken over de toekomst mag ons niet de hedendaagse vaststelling doen vergeten dat ook en vooral in de industriële productie nog grote mogelijkheden zitten, op voorwaarde dat ze gericht worden naar de individuele en collectieve behoeften van de mensen, zoals het openbaar vervoer, behoorlijke woningbouw en huisinrichting, rationeel energieverbruik met stadsverwarming, wijkgebonden infrastructuur voor gezondheid, sport, cultuur en ontspanning, ontwikkelingssamenwerking, enz...

Deze behoeften vergen nog zeer belangrijke industriële investeringen, die niet overeenstemmen met de winstlogica van de monopolistische nijverheid. Het is de taak van de overheid daartoe de nodige middelen te mobiliseren en een gepland relance- en investeringsbeleid te voeren.

Om de overheid daartoe te bewegen is een eerste vereiste dat de verwarring, die veroorzaakt wordt door de mutaties in de kapitalistische samenleving, en die leidt tot een defensief individualisme, overwonnen wordt en dat, vanuit de arbeidersbeweging, het offensief wordt ingezet om de voorgeschreven grenzen van de kapitalistische logica te doorbreken.